KULÖZÜ

Kent ve Kentsel Planlama Kuramları

akademisyen.com
ONLINE SİPARİŞ

Online Veri
Tabanımıza Erişim

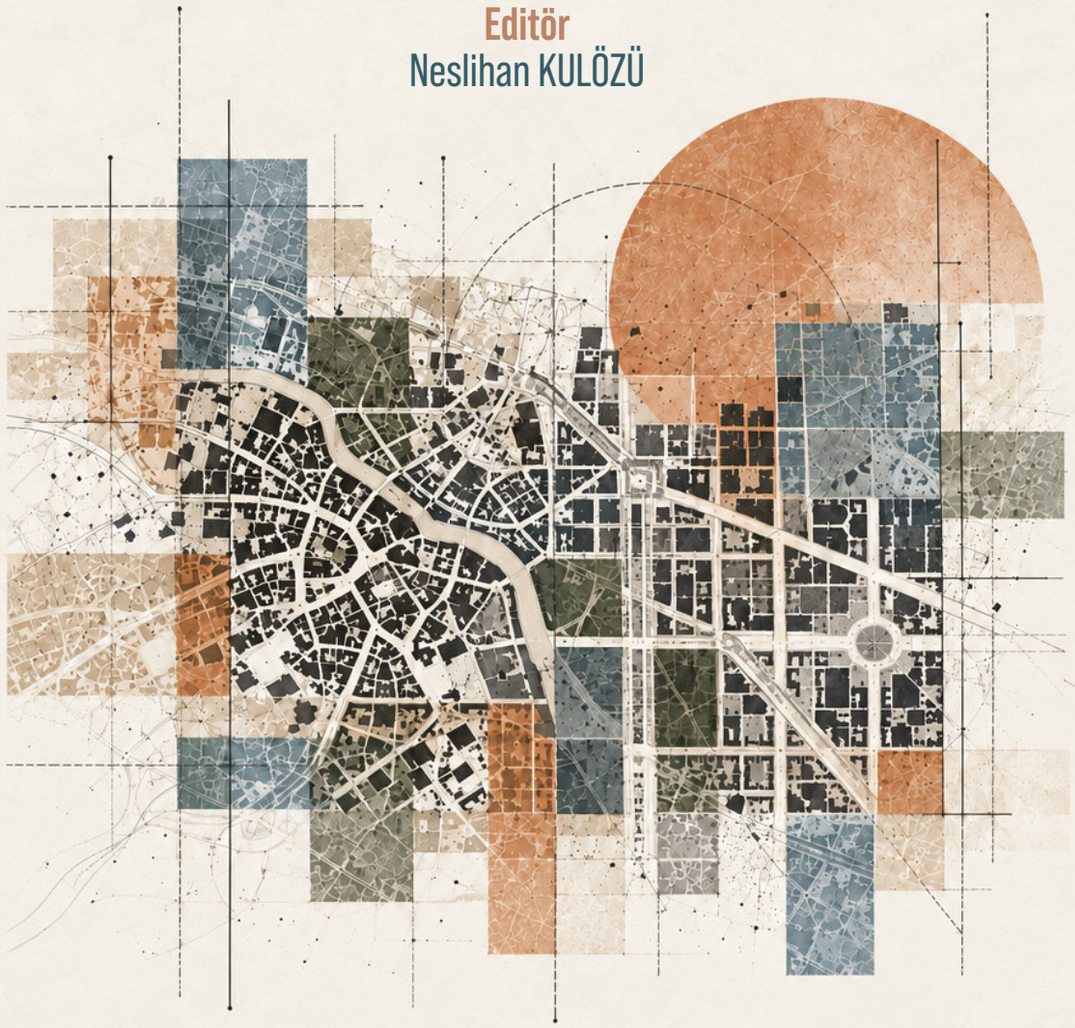
9 786253 622282

AKADEMİSYEN YAYINEVİ
Halk Sokak No: 5/A Sıhhıye-Yenişehir/ANKARA
Tel: 0312 431 16 33 - 0312 432 21 84

akademisyenyayinevi
akademisyenktp

KENT VE KENTSEL PLANLAMA KURAMLARI

Editör
Neslihan KULÖZÜ

AKADEMİSYEN YAYINEVİ

Kent ve Kentsel Planlama Kuramları

Editör
Neslihan KULÖZÜ
Atatürk Üniversitesi

© Copyright 2026

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Yayınevi'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN
978-625-362-228-2

Kitap Adı
Kent ve Kentsel Planlama Kuramları

Editör
Neslihan KULÖZÜ
ORCID iD: 0000-0002-1945-2635

Yayın Koordinatörü
Yasin DİLMEN

Sayfa ve Kapak Tasarımı
Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No
47518

Baskı ve Cilt
Vadi Matbaacılık

Bisac Code
ARC000000

DOI
10.37609/akya.4345

Kütüphane Kimlik Kartı
Kent ve Kentsel Planlama Kuramları / ed. Neslihan Kulözü.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2026.
344 s. : tablo, şekil. ; 160x235 mm.
Kaynakça var.
ISBN 9786253622282

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Yayınevi

Halk Sokak 5 / A Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

İÇİNDEKİLER

KISIM 1
GİRİŞ

Bölüm 1 Kent ve Kentsel Planlama Kuramlarına Giriş 1
Neslihan KULÖZÜ

KISIM 2
KENTLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ İLE KLASİK VE ÇAĞDAŞ KENT KURAMLARI

Bölüm 2 Planlama Kuramları Öncesi Dönemde Kentler ve Kent Planlama Anlayışları 29
İbrahim KAVAK

Bölüm 3 Kent Sosyolojisinin Klasik Kuramları ve Chicago Okulu.....67
Tuna BATUHAN

Bölüm 4 Marksist ve Eleştirel Kent Kuramları: Henri Lefebvre, Manuel Castells ve David Harvey.....89
Tuna BATUHAN

KISIM 3
KENTSEL PLANLAMA KURAMLARI

Bölüm 5 Akılcı Kapsamlı Planlama Kuramı.....121
Bilge ÇAKIR

Bölüm 6 Adım Adım Planlama Yaklaşımı 155
Aysu UĞURLAR

Bölüm 7 Çoğulculuk ve Savunmacı Planlama Yaklaşımı 179
Esma AKSOY KHURAMİ

Bölüm 8 Stratejik Mekânsal Planlama Yaklaşımı 205
Ayşe Nur ALBAYRAK

KISIM 4
TOPLUMSAL VE BİLİMSEL DEĞİŞİMLERİN PLANLAMA KURAMLARINA ETKİLERİ

Bölüm 9 Moderniteden Postmoderniteye Geçiş Ekseninde Planlama Yaklaşımları 233
Demet EROL

Bölüm 10 Günümüz Risk Toplumu İçin Planlama Yaklaşımı 257
Nur Sinem PARTİGÖÇ ŞÜYÜN

Bölüm 11 İletişimsel Rasyonalite, Katılım Olgusu ve Katılımlı Planlama 285
Tuğçe ŞANLI KATI

Bölüm 12 Sosyal Bilimlerde Paradigma Değişimi ve Planlama Kuramlarına Etkileri 309
Aslı ALTANLAR

YAZARLAR

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Nur ALBAYRAK
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Bölge Planlama AD

Doç. Dr. Aslı ALTANLAR
Amasya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehircilik AD

Doç. Dr. Tuna BATUHAN
Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kentleşme ve Çevre Sorunları AD

Dr. Öğr. Üyesi Bilge ÇAKIR
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama AD

Doç. Dr. Demet EROL
Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama AD

Doç. Dr. Tuğçe ŞANLI KATI
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama AD

Doç. Dr. Esma AKSOY KHURAMİ
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir Planlama AD

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim KAVAK
Amasya Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Bölge Planlama AD

Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ
Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Şehircilik AD

Doç. Dr. Nur Sinem PARTİGÖÇ ŞÜYÜN
Pamukkale Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama AD

Doç. Dr. Aysu UĞURLAR
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Bölge Planlama AD

Bölüm 9

MODERNİTEDEN POSTMODERNİTEYE GEÇİŞ EKSENİNDE PLANLAMA YAKLAŞIMLARI

Demet EROL[1]

1.Giriş

Modern, Modernite (Modernity), Modernizm (Modernism), Postmodernite (Postmodernity) ve Postmodernizm (Postmodernism) kavramları sıklıkla birbirine karıştırılan, ancak hem etimolojik hem de kavramsal olarak farklı düzlemlerde anlam taşıyan terimlerdir. Bu kavramların doğru biçimde tanınması, modernite–postmodernite tartışmalarının ve buna bağlı olarak planlama kuramlarındaki dönüşümün anlaşılabilmesi açısından önemlidir. Modern sözcüğü Latince *modo* (şimdi, güncel) kökünden gelir ve geçmişe, geleneksel olana karşıt biçimde yeniliğe, çağdaşlığa ve ilerlemeye göndermede bulunur (Jerath, 2021). *Modernite*, Aydınlanma düşüncesinin etkisiyle şekillenmiş, akılcılık, bilimsel ilerleme ve sekülerleşme ilkelerine dayalı bir toplumsal ve düşünsel dönemi tanımlar. *Modernizm* ise bu ilkelerin kültürel ve sanatsal düzeydeki ifadesidir; yenilik, deneyselcilik ve biçimsel kopuş arayışlarını temsil eder. Buna karşılık *Postmodernite*, modernitenin temel kabullerine duyulan inancın zayıflamasıyla ortaya çıkan toplumsal ve kültürel bir dönemi ifade ederken; *Postmodernizm*, bu dönemin entelektüel, sanatsal ve teorik yansımalarını temsil eder. Dolayısıyla bu kavramlar arasındaki ayrımların netleştirilmesi, yalnızca felsefi değildir; aynı zamanda planlama kuramındaki epistemolojik dönüşümlerin de anlaşılmasını sağlar.

Habermas ve Ben-Habib (1981)'e göre modern kavramı, ilk kez 5. yüzyılda Hristiyan dönemi ile pagan geçmişi ayırmak için kullanılmış; tarih boyunca her çağ kendini Antik Çağ'a karşı "yeni" olarak tanımladığı anlarda yeniden ortaya çıkmıştır. Rönesans'tan Aydınlanma'ya, Romantizm'den 19. yüzyıl modernizmine uzanan süreçte modernlik, başlangıçta antik modelleri taklit

[1] Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama AD, edemet@gazi.edu.tr ORCID iD: 0000-0002-1705-4297

DOI: 10.37609/akya.4345.c19942

etmeye dayanırken, Aydınlanma ile birlikte bilimin ve ilerlemenin sınır tanımaz potansiyeline yönelmiştir. 19. yüzyılda modernlik, gelenekten koparak yenilik arayışıyla özdeşleşmiş ve modern olanın ölçütü yeni olmuştur. Habermas ve Ben-Habib'e (1981)' göre kalıcı modern eserler, klasikleşme gücünü geçmişten değil, bir zamanlar sahici biçimde modern olmalarından alır. Böylece modernlik, belirli bir tarihsel dönemi değil, yeniliği ve ilerlemeyi merkeze alan sürekli bir bilinç biçimini ifade eder. Aydınlanma filozofları, bilim, ahlak ve sanatı kendi iç mantıkları doğrultusunda geliştirmeyi ve bu alanların bilişsel potansiyelini gündelik yaşam için özgürleştirmeyi amaçlamışlardır. Ancak 20. yüzyılda bu uzmanlaşma, gündelik yaşam ile kültür arasındaki mesafenin artmasına yol açmıştır; sanat, bilim ve ahlakın ayrışması, estetik modernitenin yalnızca genel kültürel modernitenin bir parçası olduğunu göstermektedir (Habermas & Ben-Habib, 1981).

Modernite ve postmodernite tartışmaları, toplumsal değişim ve düşünsel dönüşümleri anlamak için temel bir çerçeve sunar. Modernite, Aydınlanma düşüncesinin etkisiyle bilim, ahlak ve sanatın özerkleşmesini ve ilerlemeyi merkeze alan bir bilinç biçimini temsil ederken; modernizm, bu ideallerin kültürel ve sanatsal düzeydeki yansımasıdır. Postmodernite modernitenin temel ilkelerine duyulan inancın zayıflamasıyla ortaya çıkan yeni bir toplumsal ve kültürel dönemi tanımlarken; postmodernizm bu dönemin kültürel ve entelektüel ifadesidir (Habermas & Ben-Habib, 1981; Campbell, 2006; Lyotard, 1984; Dear & Flusty, 1998).

Modernite, toplumsal kurumların sekülerleştiği, bireyciliğin güç kazandığı ve rasyonel düşüncenin toplumsal düzenin temeli haline geldiği bir dünya görüşünü temsil eder (Campbell, 2006). Modernizm ise sanat, edebiyat, mimarlık ve düşünce alanlarında geleneksel biçimlere karşı yenilikçi, deneysel ve soyutlayıcı bir yaklaşım benimsemekte; bu çerçevede modernitenin özgürlük, ilerleme ve evrensellik gibi ideallerini estetik ve düşünsel düzlemde yeniden üreten bir anlayışı ifade etmektedir (Jerath, 2021).

Postmodernite, bilginin, kimliğin ve hakikatin çoğul, göreli ve bağlama bağlı olarak kavrandığı bir düşünme biçimini ifade eder (Campbell, 2006). Postmodernizm ise bu dönemin kültürel ve entelektüel ifadesi olup, modernizmin büyük anlatılarına (*metanarratiflere*) yönelik kuşkuculuğu, ironi ve pastiş gibi estetik stratejileri, çoğulculuk ve parçalanmış kimlikleri öne çıkarır (Lyotard, 1984). Dolayısıyla modernite ile modernizm, ilerleme ve akılcılığın tarihsel ve kültürel yansımaları olarak birbirini tamamlayan olgular iken; postmodernite

ve postmodernizm, bu değerlerin sorgulandığı, farklılık, belirsizlik ve çoğulluk üzerine kurulu bir düşünsel zemini temsil eder (Dear & Flusty, 1998).

Postmodernizmin coğrafya, mimarlık ve kültürel çalışmalar gibi alanlarda geniş yankı bulmasına karşın, planlama disiplini bu tartışmalara görece geç dahil olmuştur (Hirt, 2005). Dear & Flusty (1998), postmodernizmin planlama kuramcıları tarafından hâlâ bir tür "kayıtsızlıkla" karşılandığını; planlamanın, postmodern duyarlılıkların diğer beşeri bilimlerde kazandığı teorik ağırlığı yeterince benimsemediğini öne sürer. Soja (1999) ise postmodern tartışmaların özellikle coğrafya ve kültürel teori alanlarında hızla yayıldığını, planlamanın ise bu dönüşüme daha temkinli yaklaştığını vurgular.

Bununla birlikte, planlamada son yıllarda ortaya çıkan değişimler, sosyal ve beşeri bilimlerdeki postmodern duyarlılık dönüşümünün bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Postmodernizm, bu açıdan planlamadaki dönüşümleri diğer disiplinlerdeki kültürel ve düşünsel değişimlerle ilişkilendiren bir kavramsal köprü işlevi görür. Hirt'in (2005) vurguladığı gibi, Ellin'in (1999) postmodern kentleşme ve Allmendinger'in (2002) postmodern dönemde planlama çalışmaları bu alanda önemli katkılar sunmuştur. Ancak postmodern kentleşme kavramı hâlen literatürde yeterince yere dayalı ve derinlemesine incelenmiş bir olgu olmaktan uzaktır (Hirt, 2005).

Allmendinger'in (2002) postmodernite tartışmalarındaki önemi de yadsınamaz. Ona göre 2000 yılı öncesi, arazi kullanımı planlaması tek başına modern olarak veya en azından modernite projesinin bir parçası olarak nitelendirilmesi yaygın bir yaklaşım hâline gelmiştir. Benzer şekilde, planlamanın içinde bulunduğu ve işlediği dönem de "postmodern" olarak tanımlanmaktadır. Modern planlama anlayışı ile postmodern dönemin ihtiyaç ve talepleri arasında potansiyel ve fiilî bir uyumsuzluk olduğu ileri sürülmektedir. Bu uyumsuzluk; katılım ve demokratik içerik eksikliği, başarısız ya da gerçekleşmeyen beklentiler, kentsel çöküntü ve planlamanın öngörülen ya da öngörülmeyen diğer sonuçlarıyla açıklanmaktadır. Bununla birlikte plancılar, sahip oldukları ileri düzey eğitim ve derecelerin kendilerine bilimsel bilgi ve uzmanlığa ayrıcalıklı erişim sağladığını savunmaktadır. Ayrıca bu bilginin, diğer yollarla edinilen bilgilerden (örneğin pratik deneyimden) genel olarak üstün olduğunu ileri sürerler. Bu çerçevede, kendilerini Aydınlanmanın gerçek varisleri gibi kavramsallaştırdıkları ifade edilebilir.

Bu bölümde, moderniteden postmoderniteye geçiş sürecinde kent planlama düşüncesinde yaşanan kuramsal dönüşüm incelenmektedir. Modernitenin akıl,

ilerleme ve evrensellik ilkelerine dayanan rasyonel ve bütüncül planlama anlayışı, 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren hem teorik hem de pratik düzeyde kapsamlı eleştirilerle karşılaşmıştır. Postmodernizm, bu eleştiriler üzerinden planlama disiplinine çoğulluk, yerellik, kültürel farklılık ve belirsizlik temelli yeni bir perspektif kazandırmıştır. Bu bağlamda, postmodernizmin planlama üzerindeki etkileri özellikle bilgi, iktidar ve temsil ilişkilerinin yeniden yorumlanması üzerinden değerlendirilmektedir. Bu bölüm ayrıca, postmodern planlama düşüncesinin kentlerdeki mekânsal ve toplumsal yansımalarını inceleyerek, parçalanma, çeşitlilik ve çoklu kentsel deneyimler karşısında planlama disiplininin geçirdiği dönüşümü ortaya koymayı amaçlamaktadır. 20. yüzyıl Britanya'sında deneyimlenen planlama pratiklerinden hareketle, modernist ve postmodernist yaklaşımlar arasındaki kuramsal farklılaşmalar tartışılacak; böylece planlama kuramının modernist paradigmalardan postmodern çoğulluk anlayışına doğru evrimi açıklanacaktır.

2. Aydınlanma ve Modernite Projesi

Modernizm, Aydınlanma düşüncesinin bir ürünü olarak insan aklını özgürleştirip bilgiyi dinî otoriteden bağımsızlaştırma hedefiyle ortaya çıkmıştır. 18. yüzyıl sonrasında özellikle Kuzeybatı Avrupa'da olgunlaşan bu düşünsel dönüşüm; akıl, özgürlük ve kurumsal-dinî otoriteden (kilise, dogmalar, din adamları vb.) uzaklaşma idealleri üzerine kurulmuştur (Tekeli, 2017; Kulözü-Uzunboy, 2020). Bu süreç, sadece düşünsel bir değişim değil, aynı zamanda ulus-devletin doğuşu, ücretli emek, metalaşma ve anonim ilişkiler gibi modern toplumun kurumsal yapılarını da beraberinde getirmiştir.

2.1. Aydınlanma Felsefesi ve Bilimsel Paradigma

Aydınlanma felsefesi, insan aklının yetkinliğini temel alarak bilim, ahlak ve estetik alanlarını birbirinden bağımsız inceleme alanları olarak tanımlamıştır. Bu çerçevede modernite, 18. yüzyılda akılcı bilim anlayışı aracılığıyla insan düşüncesini dogmatik sınırlardan kurtarmayı amaçlayan bir Aydınlanma projesi olarak ortaya çıkmıştır. Aydınlanmacı bilim anlayışı, dış gerçekliğin nesnel biçimde temsil edilebileceği, bilginin birikerek gelişeceği ve bu süreçte mutlak gerçeğe ulaşılabileceği inancına dayanmış; bu kabul ilerleme düşüncesini modernitenin temel ekseni haline getirirken bilginin toplumsal düzenin biçimlendirilmesinde bir tür "sosyal mühendislik" aracına dönüşmesine yol açmıştır. Ancak bu süreçte yerel bağlamlardan kopularak soyut zaman-mekân ilişkilerine yönelinmesi, bir yandan bireylerde yeni tehdit ve risk algılarının ortaya çıkmasına neden olurken,

diğer yandan bilime dayalı yeni güvence mekanizmalarının oluşmasını mümkün kılmıştır (Tekeli, 2017; Kulözü-Uzunboy, 2020).

2.2. Modernizmin İçsel Dönüşümü ve Araçsal Akıl

Zamanla modernite projesi kendi içinde önemli dönüşümlere uğramıştır. Başlangıçta bireyi özgürleştirmeyi amaçlayan akılcılık anlayışı, giderek toplumsal düzeni rasyonelleştiren ve bireyi sınırlayan bir araçsal akıl (instrumental reason) biçimine dönüşmüştür. Modernite bu süreçte, bilim, ahlak ve hukuk alanlarının evrensel ve nesnel ilkelere dayanarak inşa edilebileceği varsayımına dayanan bir bilgi anlayışı geliştirmiş; bilgi, uzmanlar ve plancılar aracılığıyla toplumu yönlendiren bir sosyal mühendislik aracı olarak konumlandırılmıştır. Sanayileşmiş ulus-devlet yapısı içinde kurumsallaşmış, kültürel açıdan homojen ve anonim toplumsal ilişkiler üzerine kurulu bu model, kent planlamasında kentin bir bütün olarak ele alındığı ve her parçanın akılcı kapsamlı planlama yaklaşımıyla belirlendiği bütüncül bir mekânsal düzen arayışını beraberinde getirmiştir (Tekeli, 2017; Kulözü-Uzunboy, 2020).

Bu çerçevede modernitenin temel vurguları; (i) bilimsel bilginin evrenselliği ve nesnelliğine duyulan inanç, (ii) bilginin toplumsal düzeni biçimlendiren araçsal bir akıl doğrultusunda kullanılması, (iii) ulus-devlet temelinde kurumsallaşmış modern toplum yapısının oluşturulması ve (iv) mekânsal düzenin bütüncül ve rasyonel planlama anlayışıyla kurgulanması olarak özetlenebilir (Tekeli, 2017).

Ancak sosyalist hareketlerin yükselişi, planlama uygulamalarında ortaya çıkan deneyimler ve modernleşme süreçlerinin özellikle Avrupa dışı toplumlarda yerel bağlamlarla çatışması, modernizmin tek temsil biçimi ve tek doğru bilgi iddialarını giderek sorgulanır hale getirmiştir. Evrenselci yaklaşımın sınırları belirginleşirken görelilik temelli yaklaşımlar güç kazanmış; bilginin uygulamadaki yetersizlikleri, bilgi ile pratik arasındaki ilişkinin sürekli yeniden değerlendirildiği geriye dönüşlü (rekleksif) düşünme biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Modernitenin meşruiyet çerçevesine sığmayan enformel gelişmelerin; özellikle gecekondulaşma gibi bağlamsal çözümlerin yaygınlaşması çoklu modernitelerin gelişimini hızlandırmış; sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte ortaya çıkan epistemolojik temsil krizi ise modernizmin ilerleme, kesinlik ve evrensellik iddialarına duyulan güveni önemli ölçüde sarsmıştır (Kulözü-Uzunboy, 2020).

2.3. Postmodern Kırılma: Bilgiden Yoruma

Modernizmin içsel gerilimleri, postmodern düşüncenin ortaya çıkışına zemin hazırlamış; postmodernizm ise modernitenin ilerleme, özgürleşme ve evrensellik

gibi üst anlatılarına, belirlenmişlik iddialarına ve bütünlük fikrine eleştirel bir kuşkuyla yaklaşmıştır. Bu yaklaşım, dış gerçekliğin nesnel biçimde temsil edilebileceği varsayımını sorgulayarak yoruma, çoğulculuğa ve bağlama dayalı bilgi anlayışlarını öne çıkarmıştır. Böylece tekil ve evrensel gerçeklik anlayışının yerini parçalanmışlık, geçicilik ve çoğulluk vurgusuna dayalı bir bilgi anlayışı almıştır. Bu süreçte aydın ve uzmanların topluma yön veren yol gösterici konumu sorgulanmış, evrensel ahlak anlayışı çözülmüş ve gerçeğin yerini çoklu anlatılar ile bağlamsal yorumlar almıştır (Tekeli, 2017; Kulözü-Uzunboy, 2020).

Postmodern düşünce, modernitenin kesinlik iddialarından kopuşu temsil ederken yeni kuramsal arayışları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Feyerabend (1970), bilimin diğer bilgi biçimleri karşısında ayrıcalıklı bir konuma sahip olmadığını savunarak çoğulcu bir bilim anlayışı önermiş; Lyotard, moderniteyi meşrulaştıran büyük anlatıların çöktüğünü ve bilginin artık yerel bağlamlar ile dil oyunları üzerinden üretildiğini ileri sürmüş; Derrida ise metinlerin sabit ve tekil anlamlara sahip olmadığını göstererek yapısöküm (deconstruction) yaklaşımı aracılığıyla anlamın sürekli yeniden üretildiğini vurgulamıştır (Tekeli, 2017).

Bu epistemolojik dönüşüm, mekân ve toplum anlayışında da köklü değişimlere yol açmıştır. Postmodern süreçte mekân, artık sabit ve nötr bir kap olarak değil, toplumsal ilişkiler tarafından sürekli yeniden üretilen sosyo-mekânsal bir süreç olarak ele alınmakta; atomistik birey anlayışının yerini ilişkiler ağı içinde konumlanan aktif özne almaktadır (Kulözü-Uzunboy, 2020). Buna paralel olarak temsil biçimleri de hiyerarşik ve bütüncül modellerden uzaklaşarak, alansal ve ağsal ilişkilerin birlikte kavrandığı ilişkisel mekânsal temsillere doğru evrilmektedir (Tekeli, 2017).

2.4. Tarihsel Süreklilik

Modernite; toplumsal, mekânsal ve bilimsel alanlarda rasyonel bir dönüşüm projesi olarak tarihsel sürekliliğini korumaktadır. Postmodernizm ise modernizmin basit bir uzantısı ya da ondan tamamen kopuş değil, modernizmin içindeki krizlerin farkına varıldığı bir farkındalık sürecidir. Modernitenin sürekliliği içinde şekillenen bu eleştirel kırılmalar, günümüzün çoğulcu ve farklılıklara dayalı düşünce yapısını inşa etmiştir (Tekeli, 2017; Kulözü-Uzunboy, 2020).

Tablo 1: Aydınlanmadan Postmodern Kırılmaya Düşünsel Dönüşüm (Metinde atıf yapılan ilgili yazarların çözümlemelerinden yararlanılarak derlenmiştir).

Dönem / Yaklaşım	Bilgi ve Akıl Anlayışı	Toplum ve Mekân Anlayışı
Aydınlanma ve Erken Modernite	İnsan aklı temel bilgi kaynağıdır; nesnel ve evrensel bilgiye ulaşılabileceği kabul edilir.	Toplum akıl yoluyla düzenlenebilir; mekân rasyonel olarak organize edilebilir bir yapı olarak görülür.
Klasik Modernizm	Bilimsel bilgi ilerlemenin aracı ve toplumsal düzenin kurucu gücüdür; araçsal akıl belirleyici hale gelir.	Ulus-devlet, kurumsallaşmış ve homojen toplum yapısı; bütüncül ve kapsamlı planlama anlayışı egemendir.
Geç Modernite ve Modernitenin Krizi	Evrensel bilgi iddiası sorgulanır; bilgi ile uygulama arasındaki gerilim görünür hale gelir.	Yerel bağlamlar, enformel gelişmeler ve farklı modernleşme deneyimleri ortaya çıkar.
Postmodern Kırılma	Tekil gerçeklik yerine çoğul, yoruma dayalı ve bağlamsal bilgi anlayışı gelişir.	Mekân sabit bir kap değil, toplumsal ilişkiler içinde sürekli yeniden üretilen bir süreç olarak ele alınır.
Değerlendirme	Postmodernizm modernitenin reddi değil, eleştirel yeniden değerlendirilmesidir.	Planlama ve toplumsal düşünce çoğulcu, ilişkisel ve esnek yaklaşımlara yönelir.

3. Modernist Planlamanın Düşünsel Temelleri ve Gelişimi

Modern kent planlaması, köklerini Aydınlanma düşüncesine dayandıran modernist bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır (Beauregard, 1989 aktaran Hirt, 2005). Akıl, ilerleme ve evrensel düzen arayışı üzerine kurulu bu düşünsel çerçeve, mekânsal düzenlemelerde rasyonel, bilim temelli ve bütüncül yaklaşımların benimsenmesini sağlamıştır (Tekeli, 1999). Bu bağlamda planlama, en genel anlamıyla belirlenen amaçlara ulaşmak üzere geleceğe yönelik sistematik eylem programlarının hazırlanması süreci olarak tanımlanmaktadır (Ersoy, 2017). Mekânsal planlama ise farklı yönetim ölçekleri aracılığıyla toplumsal ve ekonomik ilişkileri düzenlemeyi amaçlayan disiplinler arası bir müdahale alanıdır (Pelorosso, 2020; Huxley, 2009).

Modernist planlama anlayışı, kamusal yararın nesnel biçimde tanımlanabileceği ve plancıların teknik bilgiye dayalı uzman konumları sayesinde toplum adına en doğru kararları belirleyebileceği varsayımına dayanır (Beauregard, 1989 aktaran Hirt, 2005). Bu yaklaşım özellikle İlerlemecilik Döneminden itibaren 1970'lere

kadar planlama disiplinine egemen olan akılcı-kapsamlı planlama modeli içinde kurumsallaşmıştır (Hemmens, 1992 aktaran Hirt, 2005). Goodchild'e (1990) göre kent planlamasının gelişimi iki temel evrede değerlendirilebilir: 1914 öncesi dönemde kent tasarımı ve sağlıklaştırma ön plandayken, 1940 sonrası dönemde kapsamlı mekânsal örgütlenme ve politika entegrasyonu belirleyici hale gelmiştir.

Modernist planlamanın ortaya çıkışı doğrudan Sanayi Devrimi ile ilişkilidir. Sanayileşmenin hız kazanmasıyla birlikte kentlerde yoğun nüfus artışı, sağlıksız yaşam koşulları ve sosyal eşitsizlikler ortaya çıkmış; planlama bu sorunlara fiziksel müdahaleler yoluyla çözüm üretme arayışı olarak gelişmiştir (Tustian, 2001). Demiryolları ve limanların yaygınlaşmasıyla hızlanan küresel ticaret, kentlerin ekonomik yapısını, sınıfsal ilişkilerini ve mekânsal organizasyonunu köklü biçimde dönüştürmüştür. Bu süreçte kentsel mülkiyetin ranta dönüşmesi planlamanın yeni belirleyici koşullarından biri haline gelirken, halk sağlığı ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi planlama müdahalelerinin temel motivasyonu olmuştur (Freestone, 2001).

19. yüzyıl sanayi kentlerinde ortaya çıkan salgın hastalıklar ve altyapı yetersizlikleri, fiziksel çevrenin düzenlenmesini kamusal sağlık politikalarının ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Bu dönemde planlama yalnızca fiziksel form üretimi olarak değil, toplumsal düzenin yeniden kurulmasına yönelik bir araç olarak görülmeye başlanmıştır. Nitekim Lewis Mumford (2007) planlamanın yalnızca mekânsal düzenleme değil, kültürel yapı ve doğa ile ilişkili bütüncül bir toplumsal proje olması gerektiğini vurgulamıştır.

Erken dönem modernist planlama arayışları, sanayi toplumunun yarattığı sorunlara yanıt olarak geliştirilen ütopyacı ve reformist modellerde somutlaşmıştır. Bahçe Şehir, Radyant Kent ve Yaygın Kent gibi modeller, işlevsellik, sağlık, verimlilik ve düzen ideallerine dayanan modern planlama hedeflerini yansıtmaktadır (Zulfiqar vd., 2023). Bu dönemin en etkili uygulamaları arasında Ildefons Cerdà'nın 1859 tarihli Barselona genişleme planı ile Georges-Eugène Haussmann'ın Paris dönüşümü yer almaktadır. Cerdà'nın geliştirdiği kentleşme kuramı, mühendislik çözümleri, ekonomik mekanizmalar, hukuki düzenlemeler ve yönetsel kuralların bütünleştiği çok boyutlu bir planlama yaklaşımı sunarken; Haussmann'ın müdahalesi merkezi otorite tarafından yönlendirilen büyük ölçekli modern kentsel dönüşümün erken örneklerinden biri olmuştur (Urbano,2016)

20. yüzyılın başlarında modern planlama hedefleri işlevsellik, estetik, sağlık ve düzen ilkeleri etrafında kurumsallaşmış; planlama süreci bilimsel bilgiye dayalı teknik bir uzmanlık alanı olarak tanımlanmıştır. Ersoy'un (2017) belirttiği

üzere akılcı-kapsamlı planlamanın temel amacı, sanayileşmenin özellikle kentsel sağlık alanında yarattığı sorunları mühendislik ve bilimsel yöntemler aracılığıyla çözmektir. Bu modelde plancılar teknik bilgiye dayanarak karar süreçlerini yönlendirir ve toplumun ortak çıkarını temsil ettikleri varsayılır. Ancak zamanla bu yaklaşımın teknokratik ve merkeziyetçi niteliği eleştiri konusu olmuş; planlamanın toplumsal çeşitlilik ve yerel bağlamları yeterince dikkate almadığı ileri sürülmüştür (Harrison, 1996).

Sonuç olarak modernist planlama, Aydınlanma düşüncesinin akılcılık, nesnellik ve evrensellik ilkeleri üzerine kurulu bir mekânsal düzen kurma projesi olarak gelişmiş; kentlerin toplumsal ve fiziksel organizasyonunun bilimsel yöntemlerle yönlendirilebileceği inancına dayanmıştır (Tekeli, 1999). Ancak modernizmin özgürleştirici akıl anlayışının zamanla araçsal bir niteliğe dönüşmesi, planlama pratiğinin eleştirel biçimde yeniden değerlendirilmesine ve sonraki dönemde ortaya çıkacak postmodern planlama tartışmalarına zemin hazırlamıştır.

4. Modernist ve Postmodern Planlama Arasındaki Temel Farklar ve Bu Dönüşümü Temsil Eden Kuramcılar

Modernist planlama, sanayi devriminin yarattığı kaosu düzenleme çabasıyken; postmodern planlama, modernizmin yarattığı tek tipleşmeye ve sosyal kopukluğa bir tepki olarak gelişmiştir**.**

Postmodern planlama, geleneksel modernizmin dayandığı teknik uzmanlık, hiyerarşik yapı ve doğrusal süreçlerden kopuşu temsil eden; planlamayı etkileşimli, iletişimsel ve sosyal olarak inşa edilen bir süreç olarak gören yaklaşımdır (Innes, 1995; Innes & Booher, 2010, s. 6). Bu paradigma, plancıların sadece masa başında teoriler üretmesini eleştirir. Plancıların pratiği ana materyal olarak almalarını ve toplumsal bağlamın, siyasetin ve kamu karar mekanizmalarının içine derinlemesine gömülmelerini önerir (Innes, 1995).

Modernist planlama pozitivist bilgi anlayışına dayanır ve planlama bilgisinin evrensel geçerliliğe sahip olduğunu varsayar. Buna karşılık postmodern yaklaşım, bilginin bağlam bağımlı olduğunu ve toplumsal olarak üretildiğini savunur. Modernitenin evrensel açıklamalarına yönelik bu eleştiri, postmodern bilgi kuramının temelini oluşturur (Simons, 2022; Harvey, 1989).

4.1. Modernist Planlamadan Ayrılan Temel Özellikler

Modernist ve postmodern dönemde etkisi görülen iletişimsel/işbirlikçi planlama yaklaşımları arasındaki farklar temel olarak rasyonalite anlayışı, bilgi kullanımı ve güç ilişkileri etrafında şekillenir. Modernist planlama, amaçlara ulaşmak için

en uygun araçların seçilmesine odaklanan araçsal rasyonaliteye dayanır (Innes 1995; Innes & Booher, 2010, s. 11). Modernist modelde plancı teknik uzman ve tarafsız karar verici olarak konumlandırılır. Ancak iletişimsel planlama yaklaşımı, plancının rolünü müzakere süreçlerini kolaylaştıran bir aktör olarak yeniden tanımlar (Healey, 1997; Innes, 1995). Bu dönüşüm, rasyonelliğin yalnızca teknik analizden değil, iletişim ve karşılıklı anlayış süreçlerinden doğduğunu ileri süren iletişimsel eylem kuramına dayanır (Habermas & Ben-Habib, 1981). Modernist planlama merkeziyetçi doğası ve yukarıdan aşağı karar alma süreçleriyle karakterize edilirken, postmodern dönemde görülen planlama çok aktörlü yönetişim, katılım ve iş birliği süreçlerini ön plana çıkarır (Healey, 1997). Planlama böylece devlet merkezli bir kontrol mekanizmasından, ağ ilişkileri içinde yürütülen kolektif bir öğrenme sürecine dönüşür (Innes, 1995).

Modernist planlama; hedeflerin belirlenmesi, veri toplama, analiz ve uygulama şeklinde ilerleyen doğrusal bir yapıdadır. Postmodern yaklaşımda ise süreç doğrusal değildir; uzmanlar, paydaşlar ve halkın birlikte gerçekliği anlamaya çalıştığı, sürekli geri beslemelerin ve uyarlamaların olduğu bir yapı hakimdir (Innes & Booher, 2010). Modernizm, bağımsız uzmanlar tarafından üretilen bilimsel ve teknik bilgiyi tek meşru kaynak olarak görür. Postmodern dönemde görülen planlama yaklaşımları ise yerel bilgiyi, öznel deneyimleri ve toplumsal anlatıları bilimsel bilgiyle eşdeğer düzeyde önemli sayar; bilgiyi etkileşimle kurulan sosyal bir inşa olarak kabul eder (Innes & Booher, 2010). Modernist planlamada plancı, siyasetten uzak, tarafsız bir uzman olarak kurgulanır. Postmodern dönemin yaklaşımları ise (özellikle Foucauldian yaklaşımlar), planlamanın karanlık tarafını yani gücün planlamayı nasıl şekillendirdiğini ve manipülasyonları açıkça analiz eder; planlamayı çatışan çıkarların bir alanı olarak görür (Flyvbjerg, 1998). Modernist planlama sorunların akılcı ve teknik yöntemlerle çözülebileceğini varsayarken, postmodern dönemde planlama sorunları karmaşık ve üzerinde uzlaşılması zor çetrefilli problemler (wicked problems) olarak tanımlar (Innes & Booher, 2010, s. 11).

4.2. Dönüşümü Temsil Eden Kuramcılar ve Yaklaşımlar

Postmodern dönemin planlama çerçevesi tek bir kuramdan değil, birbirini tamamlayan yaklaşımlardan oluşmaktadır. Dönemde görülen planlama yaklaşımlarının kuramsal temeli büyük ölçüde ise Jürgen Habermas'ın (1981) iletişimsel rasyonalite kuramı, Michel Foucault'nun (1980) güç analizi ve David Harvey'nin (1989) postmodern mekânsal dönüşüm analizi çerçevesinde oluşturulmuştur.

Postmodern dönüşüm, farklı odak noktalarına sahip çeşitli kuramsal çerçevelerle temsil edilmektedir. Bu dönüşüm sürecinde öne çıkan yaklaşımlar ve kuramcılar ise;

- İletişimsel ve işbirlikçi planlama yaklaşımlarının en önemli temsilcileri Judith Innes, Patsy Healey ve John Forester'dır. Bu kuramcılar, planlamayı bir diyalog ve uzlaşı süreci olarak kurgularlar. Temel dayanakları Jürgen Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı'dır (Healey, 2003; Alterman & Stav, 1998).
- Flyvbjerg (2002) güç analitiği ve gerçek yaşam pratiğine dayalı rasyonellik (real-life rationality) üzerine yazılarında, Habermasçı ütopik uzlaşı anlayışını eleştirerek Michel Foucault'nun güç analizine odaklanırlar. Flyvbjerg, "olan ile olması gereken" arasındaki farka işaret ederek gücün rasyonaliteyi nasıl çarpıttığını (gerçek yaşam pratiğine dayalı rasyonellik) inceler (Flyvbjerg, 2002). Modernist planlama yaklaşımı planlama kararlarını teknik ve nötr süreçler olarak ele alma eğilimindedir. Buna karşın postmodern planlama, planlama bilgisinin güç ilişkilerinden bağımsız olmadığını savunur. Bu yaklaşım, bilgi ve iktidarın iç içe geçtiğini ortaya koyan kuramsal çerçevelerden etkilenmiştir (Townley, 1993).
- Flyvbjerg (1998), planlama pratiklerinin çoğu zaman rasyonalite söylemi altında işleyen güç mücadeleleri tarafından biçimlendirildiğini ampirik çalışmalarla göstermiştir.
- Sandercock ve Forsyth (1992), planlama disiplinine toplumsal cinsiyet odaklı ve kapsayıcı bir perspektif kazandırmıştır. Ann Forsyth ve Dolores Hayden gibi kuramcılarla paralel olarak, geleneksel planlama pratiğinin erkek merkezli ya da patriyarkal (ataerkil) yapısına ve cinsiyet değişkenini ihmal eden doğasını eleştiren yazarlar; kadınların, azınlıkların ve farklı toplumsal kesimlerin özgün deneyimlerinin kentsel süreçlere entegre edilmesini savunurlar. Postmodern planlama anlayışı, modernizmin varsaydığı tek tip toplum modelini dışlayarak; kültürel çoğulculuğu, kimlik siyasetini ve toplumun çeperinde kalan grupların katılımını merkeze alan bir paradigma değişimi sunar. Bu eğilim, özellikle Sandercock'un 'çok kültürlü kent' kavramsallaştırmasında belirgin bir karşılık bulmaktadır (Sandercock & Forsyth, 1992).
- Healey (2003), planlamanın sadece teknik bir iş değil, toplumsal tabakaların iletişimi ve kültürel anlam sistemlerinin inşası olduğunu vurgulayan "yeni kurumsalcılığı" planlamaya entegre eder (Healey, 2003).

Postmodern planlama, modernist planlamanın teknik-rasyonel ve evrenselci yaklaşımından uzaklaşarak planlamayı iletişimsel, katılımlı ve politik bir süreç

olarak yeniden tanımlamıştır. Bu paradigma değişimi, planlama disiplininde uzman merkezli karar modelinden çoğulcu yönetişim anlayışına geçişi temsil etmektedir Bu dönüşüm; planlamayı teknik bir hesaplama işinden, güç, etik, diyalog ve toplumsal çeşitliliğin merkezde olduğu demokratik bir yönetişim biçimine doğru taşımaktadır (Healey, 1997; Flyvbjerg, 1998).

5. Modern ve Postmodern Kentleşme: Mekânsal Yaklaşımlar ve Planlama Perspektifleri

Planlamada modernist yaklaşımlar rasyonel, bütüncül mekânsal düzeni sağlamayı hedeflerken, postmodern yaklaşım parçalı, çok merkezli ve esnek planlamayı ön plana çıkarır (Dear, 1991; Harvey, 1997; Garde, 2018). Relph (1987)'e göre postmodern kentleşme, eski tarzların bilinçli ve seçici biçimde yeniden canlandırılmasıdır. Ayrıca sadece estetik değil, aynı zamanda zihniyet değişimini de yansıtır (Relph, 1987; Dear & Flusty, 1998). Goodchild'a (1990) göre, postmodernizmin Britanya kent planlamasına uygulanması, kavramın hem zihinsel bir durumu hem de tarihsel bir dönemi bir araya getirir; ilerleme ve Aydınlanmayı vurgulayan teoriler ile çözülme ve parçalanmaya odaklanan yaklaşımlar arasındaki karşıtlığı açığa çıkarırken, planlamanın önceki umutlarını gerçekleştirememesinin eleştirel yorumlarını da besler. Postmodernitenin mekânlarını oluşturan yapılı formları sınıflandıran ilk coğrafyacılardan biri olan Relph (1987; akt. Dear & Flusty, 1998), postmodern kentleşmeyi eski tarzların unsurlarının bilinçli ve seçici bir biçimde yeniden canlandırılması olarak tanımlar; bunun yalnızca bir üslup değil, aynı zamanda bir zihniyet çerçevesi olduğunu vurgular. Ona göre, soylulaştırma, kültürel mirasın korunması, mimari moda, kentsel tasarım ve katılımlı planlama gibi eğilimlerin kesişimi, modernist gelecek vizyonunun gökdelenler ve bilimsel rasyonalizmin katı simgeleri üzerine kurulu çöküşüne yol açmıştır. Philip Allmendinger (2002)'e göre modernist planlama rasyonalite, uzman odaklılık ve verimliliği temel alırken; postmodernist planlama katılımcı süreçlere, kültürel yerellik ve kimliklere ve esnek mekânsal düzenlemelere vurgu yapar. Bu yaklaşım, planlamanın salt teknik bir faaliyetten öte, toplumsal ve kültürel bağlama duyarlı bir zihniyet dönüşümü olduğunu ortaya koyar (Allmendinger, 2002). 2000'li yıllara kadar planlama genellikle modernite projesinin bir parçası olarak değerlendirilmiş olsa da, bu planların hayata geçirildiği çağdaş dönem artık postmodern dinamiklerle karakterize edilmektedir. Dolayısıyla bu durum, modern planlama projeleri ile postmodern dönemin ihtiyaç ve talepleri arasında olası bir uyumsuzluğa işaret eder. Söz konusu uyumsuzluk; katılım ve demokratik içerik eksikliği, başarısız veya

gerçekleşmemiş planlar, kentsel çöküntü ve diğer öngörülen ya da beklenmeyen sonuçlarla açıklanabilir. Plancılar, akademik eğitimleri sayesinde bilgiye ayrıcalıklı erişim kazandıklarını ve bunu pratik deneyim gibi diğer bilgi kaynaklarından üstün tuttuklarını savunarak, Aydınlanma geleneğinin mirasçıları gibi hareket etmektedirler (Allmendinger, 2002). Bu çerçeve, Hirt'in (2005) modernist ve postmodern planlama yaklaşımlarını karşılaştırdığı çalışmaya zemin hazırlar. Tablo 2; modernist yaklaşımın rasyonel, uzman odaklı, verimlilik ve işlevsellik merkezli yapısı ile postmodern planlamanın katılımcı, yerel, esnek ve insan odaklı anlayışını karşılaştırır. Böylece her iki perspektifin kent biçimi, kültür ve uygulama üzerindeki etkilerini açıkça ortaya koyar.

Tablo 2. Modernist ve Postmodern Planlama Yaklaşımlarının Karşılaştırılması (Hirt, 2005)

Modernist Yaklaşım	Postmodern Dönüşüm
Değerden bağımsız, uzmanlarca yürütülen rasyonel planlama anlayışı	Katılımlı planlamaya artan ilgi
İşlevsellik, verimlilik ve rasyonel düzen arayışı	Kentlilik, kentsel kimlik ve kültürel özgünlük arayışı
Yeni biçim üstünlüğü inancı; tarihsel mirasın değersizleştirilmesi	Tarihî mekânların yeniden değer kazanması, geleneksel kent biçimlerine yönelim
Katı işlevsel ayrışmalara dayalı arazi kullanım ve imar sistemi	Karma arazi kullanımı ve esnek imar yaklaşımları
Otomobil odaklı, yaygın, düşük yoğunluklu kent biçimleri	İnsan ölçeğinde, yaya dostu, yoğun ve kompakt kent biçimleri

Tablo 2'de de sunulan bu ayrımlar, modern ve postmodern tartışmasının kent planlamasına nasıl yansıdığını göstermesi açısından önemlidir. Britanya örneğinde görüldüğü gibi, postmodernizmi hem bir zihin hali hem de tarihsel bir dönem olarak ele almak, iki düzeyde birleştirici bir yaklaşımı ifade eder. İlk olarak, ilerleme ve aydınlanmayı vurgulayan teoriler ile çözülme ve parçalanmaya dikkat çeken teoriler arasındaki karşıtlığı açığa çıkarır. İkinci olarak ise, tarihsel süreklilik ve kesintilerin desenini ortaya koyarak, şehir planlamasının önceki umutlarını gerçekleştirememesinin nasıl daha olumsuz yaklaşımları beslediğini gösterir (Goodchild, 1990). Goodchild'e (1990) göre; Britanya'da planlama tarihinde farklı dönemlerin kesin sınırlarla ayrılmaması, her dönemde geçmiş ve geleceğe dair izlerin bulunduğunu göstermektedir. Erken dönem kent planlaması (özellikle 19. yüzyıl sonu – 20. yüzyıl başı) sanayi şehirlerinin düzensizliğini

azaltmayı ve toplumsal reformu amaçlanmıştır. Kent planlaması, hem şehirlerin fiziksel koşullarını iyileştirmek (daha fazla ışık, alan ve hijyen sağlamak) hem de belediyelerin artan rolüyle sosyal reformları desteklemek için bir araç olarak görülmüştür Hirt. (2009)'da, Cleveland örneği ile kent planlamada modernite ve postmodernite arasındaki geçişin izlerini incelemiştir.

Erken Modern Dönem (1900-1914)

Bu dönemde kent, toplumsal düzenin veya düzensizliğin bir simgesi olarak görülmüştür. Planlama söylemi henüz planlama değil, daha çok tasarım odaklıdır. Kentsel tasarım ve planlama stratejileri açısından bu dönemin temel yönelimleri; halk sağlığının iyileştirilmesi, düşük yoğunluklu yerleşim modellerinin geliştirilmesi ve yerleşim dokusunda gün ışığı ile hava sirkülasyonundan azami ölçüde yararlanılması ilkelerine dayanmıştır (Goodchild, 1990). Bu yaklaşım, erken modern planlama düşüncesinin oluşumunda belirleyici olan ve konut yerleşimi tasarımını mekânsal, sosyal ve çevresel ilkeler çerçevesinde ele alan çalışmalarla kuramsal bir zemin kazanmıştır. Özellikle Raymond Unwin'in "*Town Planning in Practice* (1909)" ve Harry Inigo Triggs'in "*Town Planning: Past, Present and Possible* (1909)" eserleri, modern şehir planlama disiplininin erken dönem normatif ve tasarım odaklı çerçevesini oluşturan temel metinler arasında kabul edilmektedir. Yönetim ve karar verme süreçleri, bütüncül bir planlama yaklaşımından ziyade parça parça ilerleyen bir yapı sergilemektedir. Bu bağlamda idari müdahaleler, büyük ölçüde koordinasyondan yoksun, gönüllülük esasına dayanan ve yerel yönetimlerin bireysel girişimleri biçiminde ortaya çıkmaktadır. Ekonomik yapı açısından ise imalat sektörüne geçiş süreci hız kazanmakta, üretimde standardizasyon eğilimleri giderek belirginleşmektedir (Goodchild, 1990; Freestone, 2000).

Modern Dönem (1920-1970)

Modern dönem, kentin kitlesel konut üretiminin odağındaki bir nesne haline geldiği bir süreçtir. Bu dönemde planlama söylemi tasarımdan planlamaya evrilmiştir. Kentsel form ve deneyim açısından bu dönemde kentler giderek metropol ölçeğinde yeniden örgütlenmiş, kamu yararı anlayışı kentsel mekânın biçimlenmesinde temel bir ilke hâline gelmiştir (Goodchild, 1990; Ellin, 1999; Hall, 2002). Çöküntü alanlarının yeniden düzenlenmesi, bahçe şehirler, yeni kentler ve yeşil kuşak uygulamaları aracılığıyla kentsel büyümenin planlı ve kontrollü biçimde yönlendirilmesi amaçlanmıştır (Hall, 2002; Fishman, 1987). Planlama

yaklaşımı bakımından 1940–1960 yılları arasında, ayrıntılı ve merkeziyetçi özellikler taşıyan (blueprint-unitary) model ile tüm kentsel sistemi kapsayan kapsamlı planlama anlayışı egemen olmuştur. Bu süreçte belediyeler, devletin yerel ölçekteki uygulayıcı aktörleri olarak planlama ve uygulama mekanizmalarında etkin rol üstlenmiştir. Ekonomik yapı ise Fordist üretim rejiminin belirleyiciliği altında şekillenmiş; standardize ürünlerin kitlesel üretimine dayanan imalat sektörü kentsel ve mekânsal gelişmenin başlıca itici gücü olmuştur (Harvey, 1989; Goodchild, 1990).

Postmodern Dönem (1960/1980'den Günümüze)

Postmodernizm ile kent; fiziksel yapısının ötesinde toplumsal çeşitliliğin, farklı kültürlerin ve kimliklerin bir ifadesi olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Planlama söyleminde piyasa mekanizması ön plana çıkmıştır (Goodchild, 1990). Kentsel form ve tasarım, bu dönemde kentlerin bölgesel ölçekte genişlemesi ve çok merkezli mekânsal yapılara yönelmesiyle karakterize edilmektedir. Tasarım anlayışı, yerel bağlama duyarlılık, mekânsal çeşitlilik ve karma arazi kullanımı ilkeleri etrafında şekillenmiş; kentsel yenileme ve yeniden canlandırma uygulamaları temel müdahale araçları hâline gelmiştir. Yönetim ve karar verme, yerinden yönetim, yetki devri ve düzenleyici çerçevenin esnekleştirilmesi ilkelerine dayanmaktadır. Bu süreçte karar alma mekanizmaları daha esnek ve uyarlanabilir bir nitelik kazanmış; bütüncül planlama yaklaşımlarının yerini, belirsizlik ve çelişkileri yönetmeye odaklanan aşamalı ve parça parça müdahaleler almıştır (Harrison, 2002; Hirt 2009; Goodchild, 1990). Ekonomik yapı, esnek üretim sistemlerine dayanan post-fordist dönüşüm doğrultusunda yeniden yapılanmış; hizmet sektörü ve bilgi üretimi ekonomik gelişmenin temel bileşenleri hâline gelerek imalat sektörünün belirleyici konumunu zayıflatmıştır. **Tablo 3'**de 20. yüzyıl Britanya'sında kent planlama yaklaşımlarının bir temsili bulunmaktadır.

Tablo 3: 20. yüzyıl Britanya'sında Planlamanın Üç Döneminin Karşılaştırılması (Goodchild, 1990).

Değişim	Erken Modern	Modern	Postmodern
En zirve dönemi	1900-1914	1920-39 (avant-garde bir hareket olarak) 1940-70 (devlet politikaları veya toplumsal yapıların benimsediği şekliyle)	1960-79 (karşı kültürün bir parçası olarak) 1980- halen (kurumlar tarafından desteklendiği kesin olmamakla birlikte tartışılan)
Kent Kavramı	Toplumsal düzenin veya düzensizliğin bir simgesidir	Kitlesel konut üretiminin odaklandığı bir nesnedir	Kentsel peyzajdır Toplumsal çeşitliliğin bir ifadesidir Yalnızca fiziksel yapısıyla değil, içinde barındırdığı farklı sınıflar, kültürler, etnik gruplar, yaşam tarzları ve kimlikler ile de tanımlanır
Plan söylemi	Tasarım	Planlama	Piyasa mekanizması
Kent biçimi	Kentler	Metropoller	Kent bölgeler, çok merkezli yayılmalar
Kentsel deneyim	Kamusal, kamu yararı	Kamu yararı	Özelleşmiş anlatıma göre değişen yarar
Yönetişim türleri	Koordine edilmemiş gönüllü ve yerel yönetimlerin girişimleri	Belediyelerin devletin temsilcisi veya uygulayıcıları olarak rol alması	Düzenlemelerin kaldırılması/ serbestleştirme, yetki yoğunluğunun azaltılması/ yetkiyi yayma, yerinden yönetim/ merkezden uzaklaşma/ yerinden yönetim, yetkinin başka ve daha özerk yapılara devredilmesi
Kentsel Tasarım Temaları	Halk sağlığı, düşük yoğunluklu yerleşimler, daha fazla güneş ışığı ve doğal ışık	Düşük yoğunluklara, gün ışığına ve güneşe devam eden vurgu; fonksiyonel bölgeleme karma kullanımlı yapılar ve konutlar	Daha fazla çeşitlilik; yerel bağlama ve karma alan kullanımına vurgu

Tablo 3: 20. yüzyıl Britanya'sında Planlamanın Üç Döneminin Karşılaştırılması (Goodchild, 1990). (Devamı)

Değişim	Erken Modern	Modern	Postmodern
Stratejik temalar	Banliyö genişlemesinin ve bahçe şehirlerin teşviki	Slumların yeniden planlaması; banliyöler, yeni kentler ve yeşil kuşaklar aracılığıyla kontrollü yayılma	Yenileme ve dönüşüm faaliyetlerini belirli alanlarla sınırlı tutma politikası
Karar Verme Tarzı	Parça parça, aşamalı olarak yapılan, bütüncül olmayan planlama	Üç temel özellik: **Kapsamlı planlama:** kentin uzun vadeli ve bütünsel planlanması **Bütüncül planlama:** merkeziyetçi ve tek planlı klasik planlama anlayışı **Uyarlanabilir planlama:** değişen koşullara göre esnek biçimde gelişen planlama anlayış	Bütüncül yaklaşımların yerine; parça parça, adım adım yapılan bir yaklaşımı ifade eder. Bu, bir sorunu ya da durumu bütünsel bir çözüm yerine küçük ve yerel adımlarla ele alma, çelişkilerle başa çıkmak, mevcut zorluklara ya da tutarsızlıklara doğrudan çözüm getirmek yerine, bunlarla yaşamayı öğrenmek veya uyum sağlamaya çalışma,
Egemen sektör	İmalata geçiş	İmalat	Hizmet sektörü ve bilginin temel ürün olması
Sektör üretim biçimi	Artan standardizasyon	Fordizm ile standardize edilmiş ürünlerin kitlesel üretimi; tekrar ve sadeliğe vurgu	Fordist üretim modeline tepki olarak gelişen Postfordizm ile esnek ve küçük üretim; çeşitli ürün tiplerine odaklanma.

Erken modern dönemde kentlerin kompakt, karma kullanımlı ve yürünebilir bir yapıya sahip olduğu; yerel ihtiyaçlar ve doğal çevreyle uyumlu, topluluk temelli ve organik biçimde geliştiği vurgulanmaktadır. Sanayi Devrimi öncesi kentleşme anlayışını yansıtan bu yapı, yeni şehircilik yaklaşımıyla benzerlik göstermektedir (Hirt, 2009).

1920'lerden itibaren modernist planlama anlayışı ise akılcı ve kapsamlı müdahalelere dayalı büyük ölçekli bir dönüşüm vizyonu ortaya koymuştur. Bahçe

şehirler ve çöküntü alanlarının yeniden düzenlenmesi gibi uygulamalar, kenti bütüncül biçimde yeniden tasarlanabilir bir sistem olarak ele almış; planlama küçük ölçekli yerel iyileştirmelerden merkezi ve kapsamlı modernist projelere yönelmiştir (Hirt, 2009; Goodchild, 1990).

Postmodern dönem, modernizmin katı ve evrenselci yaklaşımına tepki olarak gelişmiş; kentsel tasarımda çeşitlilik, yerel bağlam, tarihsel süreklilik ve karma arazi kullanımı ön plana çıkmıştır. Kent, homojen bir yapıdan ziyade çoklu kimliklerin ve sosyal farklılıkların bir arada bulunduğu bir mekânsal yapı olarak ele alınmıştır. Yönetim anlayışı deregülasyon, yerinden yönetim ve dekontrasyon politikaları doğrultusunda esnekleşirken; planlama süreçlerinde yenileme ve yeniden yapılanma öne çıkmış, karar alma mekanizmaları bütüncül modeller yerine aşamalı müdahalelere yönelmiştir. Ekonomik yapı ise fordist üretim modelinden esnek ve küçük ölçekli üretimi temel alan post-fordist sisteme evrilmiştir (Goodchild, 1990).

6. Sonuç

Modernite, tarihsel olarak Orta Çağ sonrası dönemin fikir ve tutumlarını ifade eder; yenilik, bilim, teknoloji, ilerleme ve toplumsal değişim ile yakından ilişkilidir. Modernizm ise modernitenin sanat, mimarlık, kentleşme ve planlama bağlamındaki tezahürü olarak toplumsal ilerleme için düzen ve verimlilik sağlamayı amaçlar (Harrison, 1996). Kentleşme anlayışında akılcılık, evrensel bilgi, bilim ve teknolojiye güven ön plandadır. Modernizm, tekil ve nesnel bilgiye dayalı bir perspektife sahip olup, bilimsel doğrulara ve kesinliğe önem verir ve kentsel düzenin rasyonel ilkelerle kurulabileceğine inanır.

Postmodernite ve postmodernizm, modernitenin evrenselci ve tek tip yaklaşımlarına eleştirel bir perspektif sunar. Postmodernizmin temel yönelimi, farklılıkların, kimliklerin ve yerel dinamiklerin ifade bulmasına olanak tanımaktır. Kentleşme anlayışında görelilik, çoğulculuk, yerellik ve kültürel çeşitlilik ön plandadır. Bu yaklaşım katılımı, esnekliği ve yerel bağlama duyarlılığı içerir; bilgi sosyal olarak üretilir ve çoğul, bağlam bağımlı bilgiler önem kazanır. Belirsizliğin kabulü, postmodernizmin temel özelliklerinden biridir (Hirt, 2009; Harrison, 1996; Oranje, 2002).

Modernist kent anlayışında kent imajı, mekânsal düzenlilik ve işlevsel verimlilikle şekillenir; mimari üslup fonksiyonellik, minimalist tasarım ve sadelik kaygısına odaklanır. Kentsel biçim tek merkezli ve hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Mekân anlayışı bütüncül mekânlar ve net hiyerarşilerle tanımlanır; mekân, işlevsel olarak düzenlenmesi gereken bir sistem olarak görülür. Modernist planlama, kapsamlı ve bütünleşik düzenler oluşturmayı amaçlar ve plancı teknik bilgiye dayanan tarafsız bir uzman olarak konumlanır. Haritalar, planlar, projeler ve nesnel modeller modernist planlamanın temel araçları arasında yer alır. Bu yaklaşım, Cerda, Haussmann ve Le Corbusier gibi öncüler tarafından önerilen büyük ölçekli yeniden yapılanma projelerini de desteklemiştir (Oranje,2002).

Postmodernist kent anlayışında ise imaj, kimlik, yerellik, kültürel çeşitlilik ve estetik deneyim ön plandadır. Kentsel biçim çok merkezli ve parçalanmış bir yapıya sahiptir; mekân, anlamlarla yüklü, çok katmanlı ve deneyimsel bir oluşumdur (Dear, 1986). Postmodernist planlama, esnek, yerel bağlama duyarlı, katılımlı ve çok merkezli pratikleri benimser. Planlama süreçleri, değişen dinamiklere uyum sağlayacak şekilde esnek, süreç odaklı, kademeli ve deneysel bir nitelik taşır. Karar alma süreçleri parçalı, stratejik ve duruma özel olarak örgütlenmiş; bütüncül yaklaşımlar yerine yerel ve bağlamsal müdahaleler ön plana çıkmıştır (Hirt, 2009; Harrison, 1996; Harrison, 2002; Oranje, 2002). Plancı, tarafsız uzman rolünden uzaklaşarak müzakereci ve kolaylaştırıcı bir aktör hâline gelir. Söylemler, imgeler ve simülasyonlar, postmodern dönemde mekânsal tasarımın temel araçları hâline gelmiştir (Dear, 1986). Postmodern planlama ilkeleri, insan ölçeğini, mahalle merkezliliğini ve geleneksel sokak dokusunu öne çıkaran yeni kentçilik gibi yaklaşımlarda somut biçimde ortaya konulmuştur (Dear ve Flusty, 1998; Harrison, 2002). (Tablo 4).

Tablo 4: Modernist ve Postmodernist Yaklaşımların Kente ve Kent Planlamasına Yansımaları.

Kriterler	Modernist	Postmodernist
Planlama İlkeleri	Akılcılık, evrensel bilgi, bilim ve teknolojiye güven; tek merkezli, hiyerarşik ve rasyonel düzen	Görelilik, yerellik, çoğulculuk; çok merkezli, parçalanmış ve deneyimsel mekânlar
Planlama yaklaşımı	Merkeziyetçi, yukarıdan aşağı, rasyonel, kapsamlı ve bütüncül. Planlar uzun vadeli, kesin ve teknik bilgiye dayalı. Kentin bir bütün olarak ele alınması; teknik rasyonellik; rasyonel-kapsamlı planlama; tek işlevli zoning; yapıların kitlesel üretimi; ekonomik büyüme ve toplumsal refahın artırılması amaçları. Kamusal alanlar, açık, kapsayıcı, erişilebilir; işlevsellik ön planda	Dağınık, çok ölçekli, esnek, yerel bağlama duyarlı. Katılımlı, süreç odaklı, deneysel, stratejik ve duruma özel (ad hoc). Mekânın özerk ve bağımsız olması; estetik amaç ve ilkelerle biçimlenme; toplumsal amaçlardan bağımsız; parçalı, kolaj biçiminde kent; değişik projelerden oluşan plan ve kentsel tasarım odaklı yaklaşım. Yarı kamusal veya kısıtlı erişimli alanlar; çeşitlilik ve yerel kullanım ön planda
Plancının rolü	Bürokrat ve elitlerin totalitarizmi Tarafsız uzman ve karar verici.	Plancı ve tasarımcıların kullanıcılar ve kentte yaşayanlarla karşılıklı iletişim Kolaylaştırıcı, müzakereci, toplumsal süreçleri yönlendiren aktör.
Üretim Biçimi	Sanayi üretimi odaklı; fordist üretim modeli, ulusal ölçekte ekonomi	Tüketim ve hizmet sektörü odaklı; post-fordist model, küreselleşmiş ekonomi ve kültür endüstrisi
Yönetişim/ Devlet Rolü	Devlet merkezli, düzenleyici, planlayıcı; refah devleti anlayışı Toplumsal bakış; evrensel vatandaşlık, toplumsal düzen, ortak çıkar; ulusal kimlik ve toplumsal bütünleşme	Çok aktörlü, ağ tabanlı yönetişim; yerel aktörler, STK ve özel sektör katılımı Toplumsal bakış; çeşitlilik, bireysellik, mikro topluluklar, çokkültürlülük, yerel kimlikler
Değerlendirme	İnsan ölçeğini göz ardı etme, aşırı merkeziyetçilik, teknokratik yaklaşım, katılım eksikliği	Ticari temalaşma, parçalanma, koordinasyon eksikliği, nostaljik veya yapay ortamlar, belirsizlik yönetimi

Toplumsal düzlemde modernist yaklaşım, evrensel vatandaşlık, toplumsal düzen ve ortak çıkar anlayışı etrafında şekillenir. Bu bakış açısında tek bir toplumsal çıkarın ve kimliğin var olduğu varsayılır; toplumsal bütünleşme, ulusal kimlik ve yurttaşlık kimliği ön plandadır. Postmodernist yaklaşımda ise kimlik, çeşitlilik ve bireysellik temel unsurlar olarak öne çıkar; mikro topluluklar, çok kültürlülük ve yerel kimliklerin yükselişi teşvik edilir (Dear, 1986). Postmodernizm, farklı kimliklerin ve çıkarların meşruiyetini tanıyarak çeşitliliği bir değer olarak kabul eder ve popüler kültür ile simülasyon kavramlarına da önemli bir alan açar (Oranje, 2002; Harrison, 1996).

Ekonomik açıdan modernist yaklaşım, sanayi üretimi odaklı bir yapıya dayanır; fordist üretim modeli ve ulusal ölçekte örgütlenen ekonomi ile desteklenir. Sanayi kapitalizmi, üretim merkezli ekonomik düzenin temelini oluşturur. Postmodernist dönemde ekonomi ise tüketim ve hizmet sektörleri ile kültürel ekonomi ekseninde şekillenir; post-fordist üretim modeli ve küreselleşmiş ekonomik yapıyla desteklenir. Bu süreçte tüketim ekonomisi ve kültür endüstrilerinin yükselişi belirleyici hale gelir (Dear ve Flusty, 1998).

Kamusal alan anlayışı açısından modernist yaklaşım evrensel erişim ve kamusal kullanım ideallerini temel alırken postmodern kentleşme süreçlerinde kamusal alanların, dışlayıcı ve özelleştirilmiş bir yapıya büründüğü; bazı alanların yarı kamusal olması ve erişimin zaman zaman kısıtlanması gibi eğilimler görülür (Dear, 1986; Harrison, 1996). Böylece kamusal ve yarı kamusal mekânların karışımı artarken, erişimi kısıtlanmış alanların sayısı çoğalır (Dear ve Flusty, 1998; Dear, 1986; Harrison, 1996; Hirt, 2009).

Modernist yaklaşımda devlet merkezli, düzenleyici ve planlayıcı bir anlayış ön plandadır; refah devleti ve kamusal planlama ile şekillenir. Postmodernist yaklaşımda ise güç dağılımı, özel sektör ve yerel aktörlerin etkisinin artması ile girişimci kent ve kamu/özel ortaklıkları ön plana çıkar; çok aktörlü, ağ tabanlı yönetişim anlayışı ve yerel topluluk, STK ve özel sektör katılımını içeren bir yönetim modeli benimsenir (Dear, 1986; Oranje, 2002; Harrison, 1996).

Her iki yaklaşımın eleştirileri, kent planlamada denge arayışının önemini ortaya koyar. Modernizm, insan ölçeğini göz ardı etmesi, aşırı merkeziyetçilik, teknokratik yaklaşım ve katılım eksikliği ile eleştirilirken; postmodernizm, ticari temalaşma riski, nostaljik ve yapay ortamlar yaratma eğilimi, parçalanma, koordinasyon eksikliği ve belirsizlikten kaynaklanan yönetimsel zorluklarla eleştirilir (Dear ve Flusty, 1998; Dear, 1986; Harrison, 1996).

Sonuç olarak, günümüz kent planlaması, modernite ve postmodernite kavramsal çerçevesi ile modernist ve postmodernist yaklaşımların güçlü ve sınırlı yönlerini dikkate alarak, bütüncül, esnek, katılımlı ve çok boyutlu bir anlayışla şekillenmektedir. Modernizm, düzen, verimlilik ve bilimsel kesinlik ilkeleriyle kent planlamaya yapı kazandırırken; postmodernizm, çeşitliliği, yerel bağlamı, katılımı ve esnekliği ön plana çıkararak kentleri sosyal olarak üretilebilir, deneyimsel ve çok katmanlı mekânlar hâline getirir.

Kaynakça

Allmendinger, P. (2002). The post-positivist landscape of planning theory. In P. Allmendinger & M. Tewdwr-Jones (Eds.), *Planning futures: New directions for planning theory* (pp. 3–19). Routledge.

Alterman, R., & Stav, T. (1998). Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies (Book review). *Journal of Planning Education and Research, 17*(3), 266–268.

Campbell, C. (2006). Modernity and postmodernity. In R. A. Segal (Ed.), *The Blackwell companion to the study of religion* (pp. 309–320). Blackwell Publishing.

Dear, M. (1986). Postmodernism and planning. *Environment and Planning D: Society and Space, 4*, 367–384. https://doi.org/10.1068/d040367

Dear, M. (1991). The premature demise of postmodern urbanism. *Cultural Anthropology, 6*(4), 538–552. DOI: 10.1525/can.1991.6.4.02a00060

Dear, M., & Flusty, S. (1998). Postmodern urbanism. *Annals of the Association of American Geographers, 88*(1), 50–72.

Ellin, N. (1999). *Postmodern urbanism*. Princeton Architectural Press.

Ersoy, M. (2017). Planlama kuramları. In *Kent planlama* (pp. 127–164). İmge Kitabevi.

Feyerabend, P. K. (1970). *Against method: Outline of an anarchistic theory of knowledge*. University Digital Conservancy.

Flyvbjerg, B. (1998). *Rationality and power: Democracy in practice*. University of Chicago Press.

Flyvbjerg, B. (2002). Planning and Foucault: In search of the dark side of planning theory. In P. Allmendinger & M. Tewdwr-Jones (Eds.), *Planning futures: New directions for planning theory* (pp. 44–62). Routledge.

Freestone, R. (2001). History of urban planning (Western). In N. J. Smelser & P. B. Baltes (Eds.), *International encyclopedia of the social and behavioral sciences* (pp. 16058–16063). Pergamon. https://doi.org/10.1016/B0-08-043076-7/04428-4

Garde, A. (2018). Value of postmodernism for urban planning and design. *Journal of Architectural and Planning Research, 35*(4), 291–302.

Goodchild, B. (1990). Planning and the modern/postmodern debate. *Town Planning Review, 61*(2), 119–137. JSTOR erişimi

Habermas, J., & Benhabib, S. (1981). Modernity versus postmodernity. *New German Critique*, (22), 3–14. Duke University Press. http://links.jstor.org/sici?sici=0094-033X%28198124%290%3A22%3C3%3AMVP%3E2.0.CO%3B2-J

Harrison, P. (1996). *Postmodern confronts planning: Some thoughts on an appropriate response. Town and Regional Planning*, (40), University of Natal. (pp 26-34)

Harrison, P. (2002). A pragmatic attitude to planning. In P. Allmendinger & M. Tewdwr-Jones (Eds.), *Planning futures: New directions for planning theory* (pp. 157–172). Routledge.

Harvey, D. (1989). *The condition of postmodernity: An enquiry into the origins of cultural change*. Blackwell.

Harvey, D. (1997). *Postmodernliğin durumu: Kültürel değişimin kökenleri* (S. Savran, Çev.). Metis Yayınları.

Healey, P. (1997). *Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies*. Palgrave Macmillan.

Healey, P. (2003). Collaborative planning in perspective. *Planning Theory, 2*(2), 101–123. https://doi.org/10.1177/14730952030022002

Hirt, S. A. (2005). Toward postmodern urbanism? Evolution of planning in Cleveland, Ohio. *Journal of Planning Education and Research, 25*(1), 27–42. https://doi.org/10.1177/0739456X04270465

Hirt, S. A. (2009). Premodern, modern, postmodern? Placing new urbanism into a historical perspective. *Journal of Planning History, 8*(3), 263–283. https://doi.org/10.1177/1538513209338902

Huxley, M. (2009). Planning, urban. In R. Kitchin & N. Thrift (Eds.), *International encyclopedia of human geography* (pp. 193–198). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.01097-X

Innes, J. E. (1995). Planning theory's emerging paradigm: Communicative action and interactive practice. *Journal of Planning Education and Research, 14*(3), 183–189. https://doi.org/10.1177/0739456X9501400307

Innes, J. E., & Booher, D. E. (2010). *Planning with complexity: An introduction to collaborative rationality for public policy*. Routledge.

Jerath, K. S. (2021). *Science, technology and modernity*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-80465-7

Kulözü-Uzunboy, N. (2020). Modernite projesinin sosyo-mekânsal süreçlerinin temsili için bir öneri: Mekânın ilişkisel temsili. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 13*(75), 1068–1080. https://doi.org/10.17719/jisr.2020.4095

Lyotard, J. F. (1984). *The postmodern condition: A report on knowledge*. University of Minnesota Press.

Mumford, L. (2007). *Tarih boyunca kent: Kökenleri, geçirdiği değişimler ve geleceği* (G. Koca & T. Tosun, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eser 1961'de yayımlanmıştır.)

Oranje, M. (2002). Planning and the postmodern turn. In P. Allmendinger & M. Tewdwr-Jones (Eds.), *Planning futures: New directions for planning theory* (pp. 171–185). Routledge.

Pelorosso, R. (2020). Modeling and urban planning: A systematic review of performance-based approaches. *Sustainable Cities and Society, 52*, Article 101867. https://doi.org/10.1016/j.scs.2019.101867

Relph, E. C. (1987). *The modern urban landscape: 1880 to the present* (with a new preface). Johns Hopkins University Press.(pp 25-40)

Sandercock, L., & Forsyth, A. (1992). A gender agenda: New directions for planning theory. *Journal of the American Planning Association, 58*(1), 49–59. https://doi.org/10.1080/01944369208975534

Simons, M. (2022). Jean-François Lyotard and postmodern technoscience. *Philosophy & Technology, 35*, Article 31. https://doi.org/10.1007/s13347-022-00517-3

Soja, E. W. (1997). *Postmodern geographies: The reassertion of space in critical social theory* (Hindistan baskısı). Rawat Publications.

Tekeli, İ. (1999, 8–10 Haziran). Osmanlı ve erken Cumhuriyet modernitesinde planlamanın yeri [Konferans bildirisi]. *Kamu Yönetiminde Planlamanın Kurumsallaşması Konferansı*, Mersin Üniversitesi. https://www.academia.edu/30885676/OSMANLI_VE_ERKEN_CUMHUR%C4%B0YET_MODERN%C4%B0TES%C4%B0NDE_PLANLAMANIN_YER%C4%B0

Tekeli, İ. (2017). Postmodernizm tartışmaları üzerine düşünceler. *Düşünme Dergisi*, (10). https://doi.org/10.5281/zenodo.7419910

Townley, B. (1993). Foucault, power/knowledge, and its relevance for human resource management. *Academy of Management Review, 18*(3), 518–545. https://doi.org/10.2307/258907

Tustian, R. E. (2001). Organization of planning, administrative. In N. J. Smelser & P. B. Baltes (Eds.), *International encyclopedia of the social and behavioral sciences* (pp. 11469–11474). Pergamon. https://doi.org/10.1016/B0-08-043076-7/04438-7

Urbano, J. (2016). The Cerdà plan for the expansion of Barcelona: A model for modern city planning. *Focus, 12*(1), Article 13. https://doi.org/10.15368/focus.2016v12n1.2

Zulfiqar, U. M., & Kausar, M. (2023). Historical development of urban planning theory: Review and comparison of theories in urban planning. *International Journal of Innovative Science and Technology, 5*(1), 37–55. https://doi.org/10.33411/IJIST/2023050103